

GORDION DOSTLARI B Ü L T E N İ

Şekil 1: Midas Höyüğü üzerinde Polatlı Belediyesi'nin sıcak hava balonu. Fotoğrafçı Gebhard Bieg.

Penn Müzesi, Gordion kazılarının 65. yılını kutladığımız geçen yıl, “Kral Midas’ın Altın Çağı” başlıklı multimedya sergiye başarıyla ev

sahipliği yaptı. Sergiyi on ay boyunca yaklaşık 50 bin kişi ziyaret etti ve halka açık programlar aracılığıyla Frig Krallığı, Akdeniz ve yakın Doğu

kontekstleri içinde ilk kez bu kadar geniş yer tuttu. Phrygia’nın üzerindeki bu odak yakında Gordion’da sürecektir. Zira Türkiye Cumhuriyeti Kültür

Şekil 2: Balondan bakıldığında İç Kale Höyüğü'nün havadan görünüşü, güneybatıya bakış. Fotoğrafçı Gebhard Bieg.

ve Turizm Bakanlığı, Gordion'daki müzenin boyutlarını dört katına çıkararak, Friglerin mimarlık, seramik, metal işçiliği ve mimari bezeme alanında öncülük ettiği çok sayıda yeniliğe dikkat çekmeyi planlamaktadır.

Gordion sit alanındaki yerleşimin kapsadığı alan, Penn lisansüstü öğrencisi Lucas Stephens'ın hazırladığı bu kısa videodan (https://www.youtube.com/watch?v=eA_lTWwkdNc) da görüleceği üzere, havadan bakıldığında daha rahat kavranabilmektedir. Bu nedenle Gordion'a gelen ziyaretçiler genellikle Gordion yerleşimini kavramakta zorluk yaşıyordu. Ancak bu sorun artık çözüldü. Gordion'a en yakın ilçe olan Polatlı Belediyesi, arkeolojik sit alanını yöre sakinlerine ve bölgeye gelen ziyaretçilere tanıtmak amacıyla, Gordion ve çevresindeki tümülüslerin üzerinde dolaşacak olan

haftalık sıcak hava balonu turlarının açılışını yapmıştır (Şekiller 1, 2). Bu yeni etkinlik, yeni yürüyüş ve bisiklet yolu olan Frig Yolu'nun kısa bir süre önce tesis edilmesiyle ilişkilidir. Frig Yolu, Gordion'u Midas Şehri'nin içinde ve civarındaki antik kaya anıtlarıyla kaya mezarlarına bağlayarak Frig kültürünü ve bir zamanlar yerleşimleri birbirine bağlayan yolları ziyaretçilere tanıtmaktadır. Bunların hepsi, yöredeki öğrenci ve öğretmenleri arkeoloji ve tarihi koruma ile tanıştıran Kültürel Miras Eğitim Programımızı tamamlar nitelikte olup, bu konuda yaptığımız çalışmalara bültenin devamında değineceğiz.

2016'da olduğu gibi bu yıl da konservasyon ve kazının dengeli ilerlediği, başarılı bir çalışma sezonu yürütme şansına eriştik. Her ne kadar dikkatimizi öncelikle Gordion'un

şehir planıyla Erken, Orta ve Geç Frig dönemlerindeki (MÖ 9.-6. yüzyıllar) savunma duvarlarına vermiş olsak da, Anadolu Medeniyetleri Müzesi ile kurduğumuz yeni ortaklık, araştırmamızı İç Kale Höyüğü'nün biraz uzağındaki iki anıtsal mezar höyüğü ya da tümülüse, kadar genişletmemize olanak tanımıştır. Bu yıl yaklaşık kırk bilim insanı ve uzman, sit alanı ve çevresindeki altı farklı bölgede Haziran, Temmuz ve Ağustos'un ilk yarısı boyunca çalışmıştır.

Mimari Konservasyon ve Restorasyon

İç Kale Höyüğü'ne yaklaşan birinin ilk gördüğü anıt, taş duvarlarının yüksekliği hâlen 10 m'ye ulaşan anıtsal Erken Frig İç Kale Kapısı'dır (Şekiller 2-5). Burası, ilk kez inşa edildiği MÖ 9.

yüzyıldan, kullanımdan kalktığı MÖ 4. yüzyıla kadar iç kalenin ana giriş kapısı olarak kullanılmış gibi görünmektedir. Yapı, silahlı çatışmalar ve depremlerin yarattığı hasara rağmen, Küçük Asya'da Demir Çağına tarihli, en iyi korunmuş iç kale kapısıdır.

Kapı, 1999 yılında meydana gelen depremle ciddi şekilde hasar gördüğünde, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı bizden yapının durumunun daha fazla kötüleşmesini engellemek için acil müdahale programı geliştirilmesini talep etmişti. Elisa del Bono ve Angelo Lanza'nın uzman gözetiminde yürütülen bu proje, en fazla hasarı gören üstteki on iki taş sırasının sıra sıra yerinden sökülmesini ve konservasyonları tamamlandıktan sonra yeniden yerlerine yerleştirilmesini gerektirmiştir. Üzerinde alüminyum gezer vinç bulunan 10 m yüksekliğindeki yapı iskelesinin kurulması sayesinde, güney burcunda hasar gören taşların güvenli bir şekilde kaldırılması ve orijinal konumlarının yanında sağlamlaştırılması mümkün olmuştur.

Hasar gören bloklar epoksi enjekte edilerek ve paslanmaz çelik çubuklar eklenerek sağlamlaştırılırken, 8., 10. ve 12. taş sırasındaki bloklara, bunları duvarın merkezine sabitlemek için paslanmaz çelik bantlar monte edilmiştir (Şek. 4). Projenin başlangıcından bu yana, hasar görmüş 112 taş blok sağlamlaştırılmış, konservasyonu tamamlanan otuz blok da vinç yardımıyla kapıdaki orijinal pozisyonuna yeniden yerleştirilmiş bulunmaktadır (Şek. 5).

Güney Burç'un yüzyıllar içerisinde dengesiz hale gelmiş olan doğu duvar taşlarına ilave müdahalede bulunulmuştur. Buradaki taşlar, özünde dikdörtgen biçimli olup, fark edilebilir sıralar halinde dizilmişlerdi. Fakat tek

Şekil 3: Erken Frig İç Kale Kapısı'nın mimari konservasyonu, kuzeydoğudaki Midas Höyüğü'ne bakış. Fotoğrafçı Brian Rose.

Şekil 4: Ekip, konservasyonu tamamlanan bloğu Erken Frig İç Kale Kapısı'ndaki orijinal pozisyonuna koyuyor. Çelik bantlar sağ ortada görülüyor. Fotoğrafçı Brian Rose.

bir sıradaki taşların yükseklikleri önemli ölçüde değişiklik gösterebiliyordu. Sonuç olarak, düz bir yüzey elde edebilmek amacıyla daha küçük taş parçaları aralıklara doldurulmuştur. Bunların tamamı antik dönemde çamur tabakasıyla sıvanarak gizleniyor

olmalıdır. Bu daha küçük taşların çoğu art arda meydana gelen depremlerle yere dökülmüş, bunun sonucunda da büyük taşlarda çatlaklar meydana gelmiş görünür. Büyük taşlardaki çatlaklar bu yıl epoksinin mikro-enjeksiyonuyla sabitlenmiş ve aralarındaki açıklıklara

Şekil 5: Konservatör Angelo Lanza, konservasyonu tamamlanan yedinci taş sırasını yeniden yerleştiriyor. Arkaplanda Midas Höyüğü görülüyor. Fotoğrafçı Gebhard Bieg.

küçük taş parçaları yerleştirilmiştir.

Bu proje, 2018 sezonunda, konservasyonu tamamlanan taşların tamamı yerine yerleştirildikten ve üzerleri jeotekstil tabakasına yerleştirilmiş sığ köklü çimlerden oluşan “yeşil örtü” ile kaplandıktan sonra tamamlanacaktır. Bu yöntem suyun kâgirin içine girerek ona daha fazla zarar vermesini engelleyecektir. Çünkü yağışlı dönemlerde kökler suyu emecek, ancak bu kökler kâgire nüfuz edecek kadar da büyüyecektir.

Bu kapsamlı konservasyon projesinin gerçekleştirilmesi J. M. Kaplan Fonu, Merops Vakfı, C. K. Williams II Vakfı ve Selz Vakfı’nın cömert destekleri olmadan mümkün olmazdı. Kendilerine ne kadar teşekkür etsek azdır.

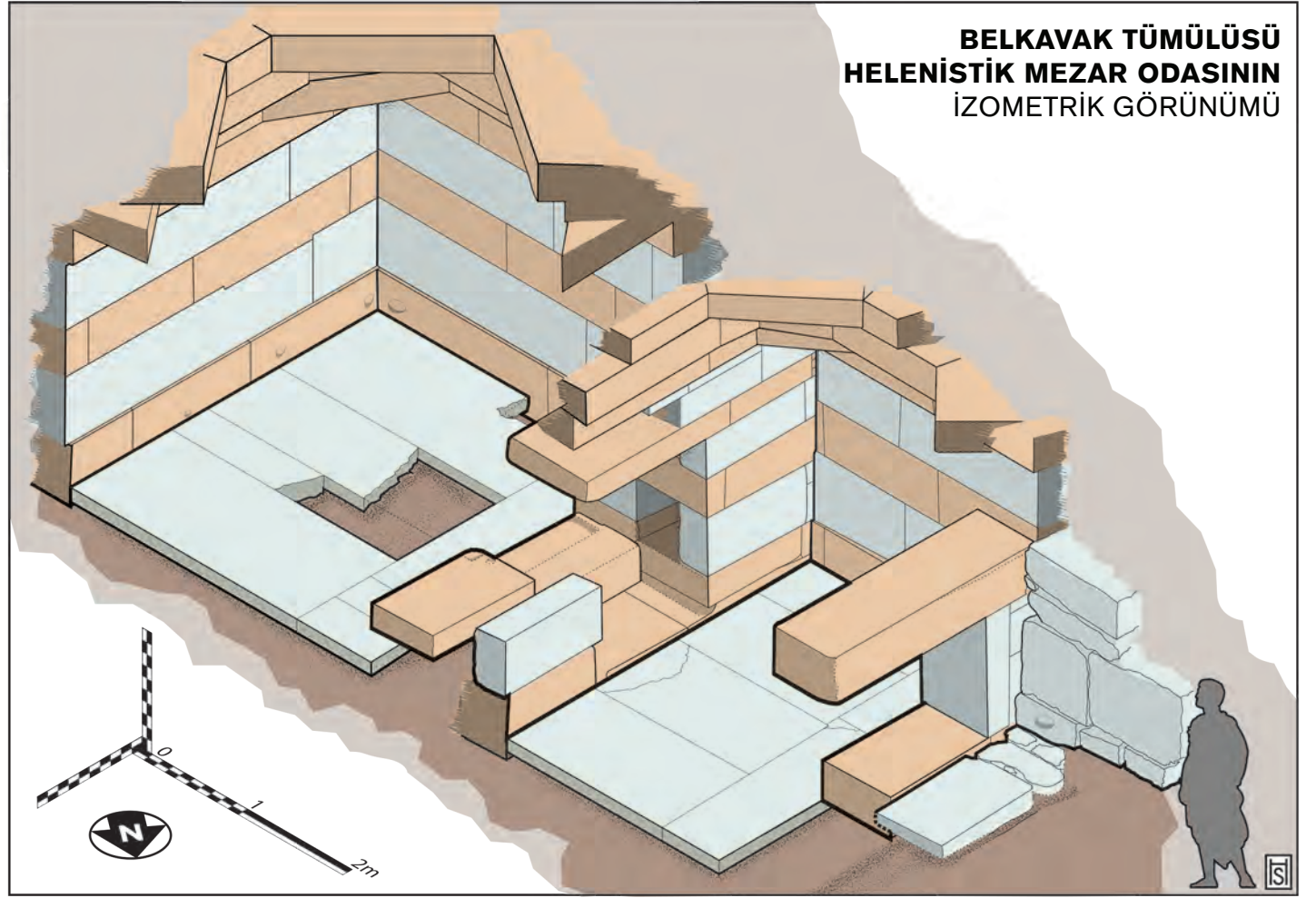
Teras Yapı Kompleksi

Erken Frig iç kalesinin sanayi mahallesi, ya da “Teras Yapı Kompleksi”, İç Kale Höyüğü’nde besin hazırlama ve dokuma

aktivitelerinin merkeziydi (Şek. 2). Bahsi geçen komplekste birbirine paralel iki yapı bulunmaktadır. Bunların her biri yaklaşık olarak 100 m uzunluğunda olmalıydı ve 16 m enindeki bir avlunun iki yanına konumlanmışlardı. Muhtemelen MÖ 800’de yapılardan birindeki ocaklarda ya da ocakların yakınında gerçekleşen bir kaza sonucu büyük bir yangın çıkmış olmalıdır. Yıkımın şekli ve yapının içinde ele geçirilen karbonize olmuş tohumlar göz önünde bulundurulduğunda, yangın yaz aylarında, rüzgârların alevleri hızla körüklediği bir dönemde meydana gelmiş olmalıdır.

Teras Binası, meydana gelen büyük yangında duvarları ciddi biçimde hasar gördüğü için, 1999’dan bu yana ana konservasyon projelerimizden birini oluşturmaktadır. Yangın duvarların meyil vermesine ve birçok taşın ciddi şekilde çatlamasına sebep olmuştur. Bu yaz, yoğun olduğu anlaşılan hasarın kapsamını belgelemek amacıyla kompleksin kuzey tarafındaki duvarların düzeltilmiş yükseklikleri alınmıştır. Arazideki belgeleme kapsamında gelecekte yapılacak konservasyonun ön çalışması için taş tipleri belirlenmiş ve kâgir tamamen incelenmiştir. Kompleksin sekiz odasından altısının duvarları konservasyondan geçirilmiş olup, kalanının konservasyonuna da önümüzdeki yıl başlanacaktır.

Konservasyonuna odaklandığımız üçüncü alan, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi ile ortaklaşa çalıştığımız, Gordion’un yaklaşık 25 km kuzeyindeki Belkavak tümülüsü olmuştur. Tümülüse giren yağmacılar, ana odanın iyi korunmuş bindirmeli kireçtaşı çatısına zarar vermişlerdir. Hemen ardından Anadolu Medeniyetleri Müzesi tarafından yapılan kurtarma kazılarında Erken Hellenistik dönemden kalma, granit

Şekil 6: Belkavak Tümlüsü'ndeki Hellenistik mezar odasının izometrik çizimi. Sam Holzman tarafından ölçüldü ve çizildi.

ve kumtaşından inşa edilmiş iki odalı bir taş mezar meydana çıkarılmıştır. Söz konusu mezarın Penn lisansüstü öğrencisi Sam Holzman tarafından hazırlanan aksonometrik görünümünü Şek. 6'da incelenebilir (Şek. 6).

Mezar odası uzak bir yerde bulunduğu için, taş bloklarının bir kısmı zaten kırık olan yapı, Ankara Müzesi arkeologları tarafından, nihai rekonstrüksiyonu amacıyla Gordion Müzesi'ne taşınmıştır. Sağlamlaştırılan taş bloklarının boyu 2,40 m'ye kadar uzanmaktadır ve konservasyon uygulamaları, kırıklara paslanmaz çelik çubukların yerleştirilmesi ile çatlakların arasına kalsiyum karbonatla

karıştırılmış sıvı epoksi enjekte edilmesi şeklindedir (Şek. 7). Mezar odasındaki ana taş bloklarının tamamı sabitlenmiş olup, mezarın rekonstrüksiyonuna devam edilebilir. Burada şunu not etmek gerekir ki, Frig mezar odaları MÖ 9. ve 6. yüzyıllar arasında ahşaptan yapılmıştır. Bu tarihten sonra anıtsal mezar inşasında yaklaşık iki yüzyıllık bir kesinti olmuş ve bu tür mezarlar yaklaşık MÖ 300'lerde yeniden inşa edilmeye başlandığında ise mezar odalarında artık ahşap yerine taş tercih edilmiştir.

Kazı: Alan 1'deki Güney Kapı

Yapılar ve temelleri iyi korunmadığından, Gordion iç kalesindeki en etkileyici yapıların asıl görünümlerini yeniden yaratmak pek kolay değildir. Bu konuda en iyi rehber, Gordion'un iki kale kapısı olan İç Kale Kapısı ile Güney Kapı'dır. Bu nedenle de bilimsel çalışmalar arasında bu yapıların konservasyonuna büyük önem verilmiştir. Höyüğün doğusundaki İç Kale Kapısı'nda devam eden restorasyondan daha önce bahsedilmişti. İç kalenin güney tarafında, büyük bir Pers idare merkezi olan Mozaik Bina'nın yanındaki Güney

Şekil 7: Angelo Lanza, Belkavak mezar odasında bulunan hasar görmüş taşları konservasyondan geçiriyor. Arkaplanda Midas Höyüğü görülüyor. Fotoğrafçı Brian Rose.

Kapı ise yeni bir keşiftir. Geçtiğimiz beş kazı sezonunda kazıcılar Simon Greenslade ve Sarah Leppard burada daha önce var olduğu bilinmeyen uzun bir caddeyi ortaya çıkarmıştır. İki yanında devasa taş duvarlar bulunan cadde, muhtemelen MÖ 9. yüzyıldan 3. yüzyıla kadar, 600 yıldan uzun bir süre boyunca kullanılmaya devam etmiş görünür. Buranın planı İç Kale Kapısı'ndan çok daha karmaşıktır ve bu alanla ilgili hala cevaplanmamış çok sayıda soru bulunmaktadır. Ancak bu yıl yapılan arkeolojik kazılarda pek çok yeni bilgi elde edilmiştir.

Burada, toplamda 42 x 27 m boyutlarındaki bir alan ortaya çıkarılmıştır. Bu alan, Erken Frig döneminde (MÖ 9. yüzyıl) inşa edilen, Orta Frig döneminde (MÖ 8. yüzyıl) yeniden düzenlenen ve Geç Frig döneminde (MÖ geç 6. yüzyıl) bir kez daha inşa edilen bir kapı kompleksinin bir kısmını oluşturmaktadır (Şekiller

8-13). Erken Frig duvarlarının birkaçı daha sonraki inşa faaliyetleri sırasında soyulmuş olmasına rağmen bunlar, 4 m'yi geçen yükseklikleriyle, hâlen kapı kompleksindeki en iyi korunmuş duvarlardır ve Orta Frig duvarlarının çoğu da iyi korunmuş durumdadır.

Erken Frig Giriş Kapısının tam olarak nasıl düzenlendiği hâlen belirgin değildir. Kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan bir yol, bu bölgeye doğru ilerledikten sonra oldukça istikrarlı bir şekilde 6 m'lik genişliğe ulaşıp batıya doğru açılarak dönmektedir. Yolun güney tarafında, yaklaşık 3 m genişliğinde hatırı sayılır büyüklükte bir tahkimat duvarı yer almaktadır. Bu duvar 2,5 m yüksekliğindeki büyük bir yokuş ya da basamaklı teras duvarıyla desteklenmiştir (Şek. 9.1). Yolun kuzey tarafındaki duvar (Şek. 9.2, 10), 4,40 m'ye yaklaşan yüksekliğiyle kapı kompleksindeki en iyi korunmuş

duvarlardan biri olmasının yanı sıra kâgir tekniği açısından pek çok yönden İç Kale Kapısı'yla benzerlikler taşımaktadır. Duvar bir dereceye kadar yıpranmış olup yanmış ahşap kirişlerden oluşan bir tabaka da her üç yatay sırada bir duvara yerleştirilmiştir. Bunun duvara daha fazla esneklik sağlamak için uygulandığı düşünülmektedir. Duvarın büyük bir bölümünün 3.000 yıldan sonra bile sağlam kalması, belki de bu tekniğin ne kadar etkili olduğunun göstergesidir.

Yolun doğu tarafında, kuzey duvar dönemecinin yakınlarındaki bir kısım da açığa çıkarılmıştır. Ancak buradaki inşa tekniği diğer kısımdan son derece farklılık gösterir (Şek. 9.3). Taşlar, temelde yokuştan çok da farklı olmayan bir biçimde, basamak oluşturacak şekilde dizilmişlerdir. Ancak basamakların arasındaki açıklık 0,50 ila 0,70 m arasında değişirken yokuşunkiler 0,20 m'den azdır. Bu inşa tekniği muhtemelen höyüğün yüksek ağırlığını kuzeye doğru dağıtabilecek daha etkili bir yol olduğu için seçilmiş olmalıdır.

Bu iki duvarın arasında kuzeye, iç kaleye doğru giden başka bir sokak ya da bağlantı noktası varmış gibi görünmektedir (Şek. 9.4). Her ne kadar büyük bir bölümü talan edilmiş ve bu bölge daha sonra, MÖ 8. yüzyıldaki inşa faaliyetleri sırasında doldurulmuş olsa da, Erken Frig duvarının kuzeyine doğru bir dönemecin (Şek. 9.2) var olduğu aşikârdır. Bununla beraber, eğer yeniden kurgulamamız doğru ise, bu alanın genelinde müstakil iki kapı olmalıdır.

MÖ sekizinci yüzyılda, iç kalenin büyük bir bölümünü saran büyük yangının ardından önemli değişiklikler yapılmış görünür. Kuzeye doğru devam eden sokak (Şek. 9.4) kapatılarak doldurulmuş, böylece

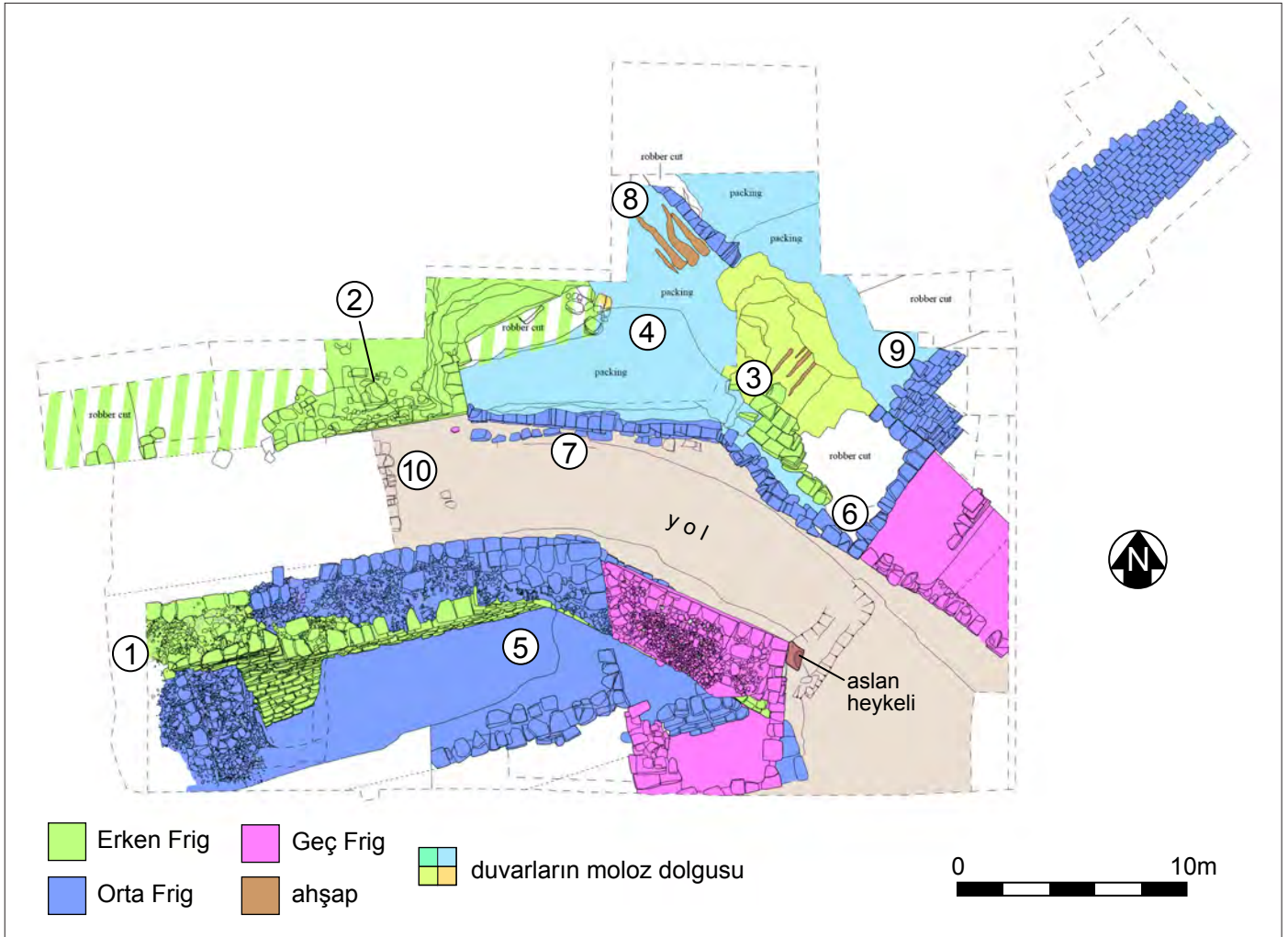
Şekil 8: Alan 1'de bulunan Güney Kapı kompleksindeki Frig yolunun (MÖ 9.-6. yy) havadan görünüşü, kuzeybatıya bakış. Bakınız Şekil 9, plan. Fotoğrafçı Gebhard Bieg.

artık batı yönünde, eni 5,5 m ile 8 m'den fazla olacak şekilde değişkenlik gösteren ölçülerde sadece tek bir yol bırakılmıştır. Erken Frig tahkimat duvarı ve yokuşu olarak tanımlanan sokağın güney tarafı, 8 m eninde ve en azından 20 m uzunluğunda devasa bir burçla kapatılmıştır (Şek. 9.5). Ayrıca 8 m enindeki tamamlayıcı burç da yolun

doğudaki karşı tarafına inşa edilerek (Şek. 9.6), yola yelpaze şeklinde bir giriş sağlanmıştır.

Sokağın kuzey tarafındaki büyük Erken Frig duvarı (Şek. 9.2) hiçbir değişikliğe uğramadan kullanılmaya devam etmiş, kuzey yönündeki ara yolu kapatan çok daha dikkatli inşa edilmiş yeni duvarla, bu Erken Frig duvarı

doğudaki burca eklenmiştir (Şek. 9.7, 10). Gordion'daki diğer yeni Orta Frig duvarlarında olduğu gibi bunun da başlıca kırmızı, sarı, gri ve beyazdan oluşan çok renkli taşlardan inşa edilmiş olduğu gözlenmektedir. Taş bloklar tıraşlanırken düşen küçük taş parçalar duvarın arkasını dolduran molozun bir parçası olarak kullanılmış görünür.

Şekil 9: Alan 1'deki Güney Kapı kompleksinin Erken, Orta ve Geç Frig (MÖ 9.-6. yy) öğelerine ait evlerin renklere ayrılarak gösterildiği plan. Planı çizen Simon Greenslade.

Duvar batı-doğu yönünde 11 m boyunca uzanmakta, ardından güneydoğuya doğru açı yaparak 8,5 m daha devam ederek, doğu burcunda sona ermektedir (Şek. 9.6). Halen 2,50 m'den daha yüksek bir kısmı korunmuş olan duvarla ilgili en dikkat çekici durum ise, asıl İç Kale Kapısı'ndakinden bile daha büyük bir titizlikle yapılarak dikkatli bir şekilde tamamlanarak, kesmetaş duvar tekniğiyle inşa edilmesidir. Duvar MÖ 8. yüzyılda inşa edilmiş olmalıdır. Bu, duvarın üslubuna bakarak önerebileceğimizden çok daha erken bir tarihtir ve Orta Frig döneminin başında

Gordion taş ustalarının maharetli tekniklerinin de bir göstergesidir.

Diğer Orta Frig binalarında olduğu gibi, duvarların ardındaki moloz dolgu, hâlen alışılmadık biçimde iyi korunmuş halde bulunan ardıc ağacından yapılmış büyük ahşap kirişlerin stratejik bir şekilde yerleştirilmesiyle sabitlenmiştir. Şekil 9.8 ile şekil 11'de bu ardıc ağacı kirişlerinden üçü görülebilir. Uzunlukları 2,40 ila 3,40 m arasında değişiklik gösteren kirişler, bu bağlayıcıların ne kadar devasa olduğunun da göstergesidir. Kirişlerin stratejik konumu bunların

yaklaşık 2.800 yıl önce kesilmiş olması gerektiğini göstermektedir; fakat bu tarihlendirme ancak dendrokronolojik analizlerle doğrulanabilecektir.

Sokağın kuzey tarafındaki Orta Frig Doğu Burcu'na bitişik olan Orta Frig yokuşunun, ya da basamaklı terasının, batı ucu da gün yüzüne çıkarılmıştır (Şekiller 9.9, 12). Yaz sonunda toplam boyu 3 metreden daha fazla olan 14 taş basamak tespit edilmiştir. Burada da yapı ustaları aralarında gri, kırmızı ve beyazın da bulunduğu çeşitli renklere sahip kumtaşları kullanmış görünür; böylece bunların düzeni kapının

diğer kısımlarındaki çok renkliliği tamamlamaktadır. Burç açık bir şekilde basamakların üzerine inşa edilmiştir, dolayısıyla buradaki inşa sırasının nasıl olduğunu bilinmektedir.

Sokağın yüzü başlı başına ağırlıklı olarak sıkıştırılmış renkli çakıllardan oluşmaktadır. Buna karşılık kazı alanının batı ucunda, ortalarındaki taşlarda araç trafiğinden kalma tekerlek izleri bulunan bir dizi yassı taş hâlen mevcuttur (Şek. 9.10). Sokağın kalanı, iç kalenin yüksek kotlarına çıktıkça meyili artacağından, yassı taş döşemelerinin kapı kontrol yapısına doğru ilerledikçe de devam etmesi muhtemeldir.

Kapı kontrol yapısının konumu ise hâlen belirsizdir. Buraya doğru uzanan sokağın yaklaşık 30 m'lik kısmı açığa çıkarılmış olmasına karşın, hâlen ne kapı kontrol yapısına gidecek yolun kuzeye döndüğü yeri, ne de bu alana yayılmış moloz dolgunun yoğunluğunun yarattığı "gürültü" yüzünden, uzaktan algılama yöntemiyle yapının tam olarak konumu belirlenememiştir. Buna karşın söz konusu alanın görünüşüne dair önemli olabilecek bazı ipuçları elde edilmiştir. Ana yolun üzerinde bulunan mimari unsurların yıkıntısı arasında, gri ve kırmızı taştan yivsiz üç yarım sütun bulunmaktadır. Kırmızı taştan yapılma dördüncü yarım sütun ise Kapı'ya Geç Frig döneminde yapılan eklemeler sırasında yeniden kullanılmış olmalıdır. Yani bunların tamamını güvenli bir şekilde Orta Frig dönemine tarihlemek mümkündür. Bitişindeki, yine Geç Frig dönemine tarihlenen, Mozaik Bina'da yapılan kazılarda gri ve kırmızı taştan yarım sütunlara ait yeniden kullanılmış dört sütun kaidesi ele geçirilmiştir. Her ne kadar kaideler sütunların renkleriyle uyumlu değillerse de, bunların hepsi muhtemelen aynı döneme tarihlenmekte ve aynı yapıya ait olmalıdırlar. Bilindiği kadarıyla,

Şekil 10: Alan 1'deki Güney Kapı, kuzeydoğuya bakış. Yanmış ahşap kirişleri olan Erken Frig duvarı solda görülüyor, sağdaki duvarsa Orta Frig döneminden. Midas Höyüğü sağ üstte görülüyor. Fotoğrafçı Brian Rose.

Şekil 11: Kurtis Tanaka, Güney Kapı'daki (Alan 1) ardış ağacından kirişleri temizliyor. Bu kirişler buraya MÖ erken 8. yy'da konmuştu. Fotoğrafçı Brian Rose.

bu tip mimari unsurlar, Gordion'daki diğer Orta Frig yapılarının hiçbirinde kullanılmamıştır, bunların kapı kontrol yapısına ait olduğu sonucuna varmak

oldukça cazip görünmektedir. Her halükârda, taştan yarım sütunlar altıncı yüzyıldan önce antik dönemde Akdeniz Dünyasındaki herhangi bir yapıda

Şekil 12: Ben Abbott, Güney Kapı'da (Alan 1) yeni keşfedilen Orta Frig yokuşunu, ya da teras duvarını, ölçüyor. Fotoğrafçı Gebhard Bieg.

görülmüdüğü için, Gordion'daki örnekler ve bunların çok renkli yapıları antik mimarlık tarihi açısından özellikle büyük önem taşımaktadır.

Diğer bazı keşifler de burada bahsetmeye değerniteliktir. Anayolun girişinde, güney tarafında, yeşilimsi bir taştan oyulmuş, yüzü yola dönük ve ayakta aslan heykeli bulunmaktadır (Şekiller 8, 9, 13). 1,25 m uzunluğu, 0,80 m yüksekliğiyle bu heykel, Gordion'da bugüne kadar keşfedilen en büyük heykel olma özelliğini korur. Her ne kadar son derece yıpranmış olsa da, Geç Hitit dönemi aslan stillerine göre yapıldığı anlaşılan heykelin, geç 8. yüzyıla tarihlenmesi mümkün görünmektedir. Heykelin aslında nasıl sergilendiğı kesin bilinmemekle birlikte, her iki yüzünün de oyulmuş olması, orijinalinde her iki taraftan görülebilen bağımsız bir heykel olduğunu gösterir. Heykel, Pers saldırılarının ardından Geç Frig döneminde kapı yeniden

inşa edildiğinde, ana yolun girişine, kabartma gibi yerleştirilmiştir. Geçen yıl aynı bölgede kırmızı kumtaşından yapılmış bir aslan heykelinin sağ patisi bulunmuştur. Bunun boyutları da yeni keşfedilen gri aslana yakındır. Bu verilere göre, bir çift çok renkli aslan, Orta Frig kapısının süslenmesinde rol oynamış olabilir.

Hellenistik dönemin bir noktasında ana yol, iç kalede, kapının hemen kuzeyinde bulunan Mozaik Bina'nın yıkıntılarıyla kaplanmıştır. Bu yapı muhtemelen yerleşimdeki Pers yöneticinin idari merkezi olmalıdır. Yapıdaki zengin süslemelerin bir kısmı bu yılki kazılar sırasında ortaya çıkarılmıştır. Bunlar arasından en göze çarpanları, Mozaik Bina'daki duvar süslemelerinin bir kısmını oluşturan yaklaşık 1000 adet gri ve pembe renkli pişmiş toprak çiviyle, rengârenk mermeri andıran kaplama duvarına ait plakalardır. Bu pişmiş topraktan

yapılma mozaik çivilerin 1000'den fazlası geçen yıl bitişikteki başka bir açmada keşfedilmiştir. Bu verilerle söz konusu binanın zenginlik derecesi giderek daha belirgin hale gelmektedir.

Bu betimlemeleri okuyarak da anlaşılacağı üzere, Güney Kapı açması çalışmak için son derece zorlu bir alandır; eğer Penn AAMW lisansüstü öğrencisi Kurtis Tanaka'nın asistanlığını yaptığı Simon Greenslade'in dikkatli kazı teknikleri olmasaydı, yukarıda bahsedilen sonuçların hiçbirini elde etmek mümkün olmazdı.

Alan 4: İç Kale Höyüğü'nün Merkezi

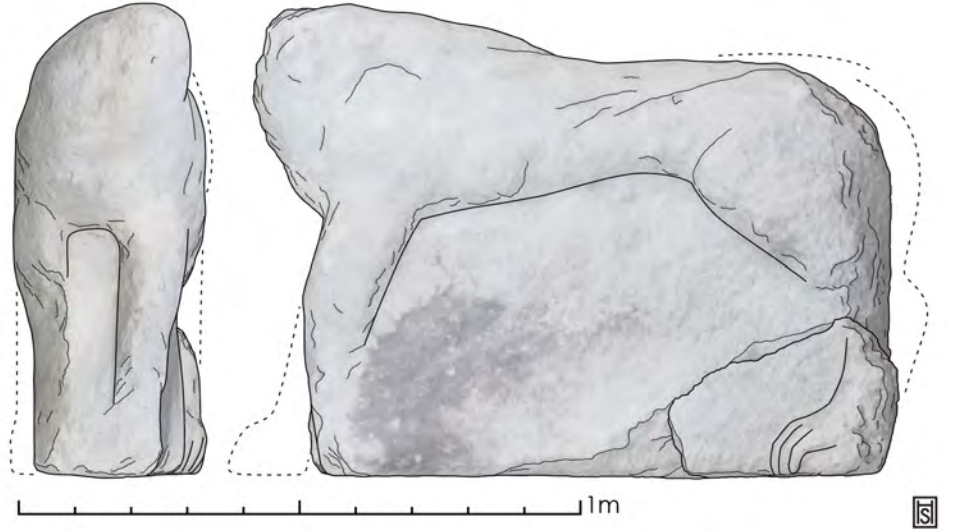
Alan 1'de yaptığımız keşifler, bu yıl MÖ 6. ilâ 4. yüzyıla tarihlenen çok sayıda buluntu veren Alan 4'le tamamlanmıştır. Bu alandaki keşifler arasında, MÖ 540'larda gerçekleşen Pers saldırıları sırasında tahrip edilen bir binaya ait neredeyse bütün halde ele geçirilen Orta Frig çatısı da bulunmaktadır (Şekiller 2, 14-18). Söz konusu açma, Frig sanayi bölgesinin, ya da "Teras Yapı Bölgesi"nin, hemen batısında yer alır. İç kale merkezindeki düzenin nasıl olduğu genel anlamda bilinmediğinden, 2015 yılı kazı çalışmaları burada başlatılmıştır. Bu alandaki çalışmalar, yerleşimlerin birbiri ardına nasıl dizildiğini anlamak amacıyla, modern taban seviyesinde başlatılmıştır. Bugüne kadar ikisi Erken Roma (yakl. MS 60-120), birkaçı MÖ.4. ile 3. yüzyıl Hellenistik döneme ve Selçuklu dönemine (MS 13.- erken 14. yüzyıl) ait olmak üzere yaklaşık 50 depolama çukuru belgelenmiştir.

Sonraki dönem boyunca bu alanın tümü konutlardan müteşekkil olmalıdır. Bunlardan birinde bütün ve el değmemiş hâlde, 0,85 m yüksekliğinde, Erken Hellenistik döneme tarihli bir pithos,

yani depolama kabı, ele geçirilmiştir. Yakl. MÖ 400-375'e tarihlenen daha erken bir yapı içerisinde bir fırınla beraber, muhtemelen tahıl depolamak için kullanılmış, biri çan biçimli, iki büyük yuvarlak çukurun bulunduğu bir kiler belirlenmiştir. Bu yapı yine Erken Hellenistik döneme tarihlenen çok daha büyük bir çukurla kesilmiştir. Bu çukurda en az beş köpeğin iskeleti ortaya çıkarılmıştır. Bunlardan biri ise anatomik pozisyonunu hâlen korumaktadır. Sarı renkte yüzü, koyu mavi kaşları, beyaz ve sarı topuzlarla süslenmiş turkuaz saç ile sakalı olan Fenike tipinde yüz biçimli cam boncuk, özellikle bahsetmeye değer keşiflerden bir diğerini teşkil eder. (Şek. 14).

Bu dördüncü yüzyıl evinin altında yakl. MÖ 540'a tarihli, kil ve molozdan oluşan devasa bir yıkıntı tabakası açığa çıkarılmıştır (Şek. 15). Başka bir deyişle, yerleşimde 150 yıldan daha uzun süreli bir boşluk görünür. Bu depozit, en azından 3 m derinlikteki devasa bir çukura konmuş, MÖ altıncı yüzyılın ikinci çeyreğine tarihlenen büyük bir kamu binasına ait kalıntıları içermektedir. Burada, yanmış ahşap ve yanmış ya da parçalara ayrılmış kerpicing yanı sıra, aralarında oluklu kiremitler, kapaklar, mahya kiremitleri, akıtacaklı saçak kiremitleri ile eğik veya yanal simalara ait dekoratif parçalarla, pendentif friz plakaların olduğu çok sayıda kırık çatı kiremidi tespit edilmiştir (Şek. 16).

Toplamda yaklaşık 2600 kilogram, yani 5700 pound ağırlığında çatı kiremidi ortaya çıkarılmıştır ve çatının neredeyse tamamının rekonstrüksiyonu yapılabilecekmiş gibi görünmektedir. Parlak renklerle boyanmış süslemelerde, yıldız ve sarmallar, dil biçimli bezemeler ile baklava desenleri gibi bir dizi geometrik motif bulunmaktadır. Bunların yanı

Şekil 13: Güney Kapı'da (Alan 1) bulunan taş aslan. Fotoğrafçı Gebhard Bieg; çizen Sam Holzman.

sıra, Theseus ve Minotauros, aslan ve boğa gibi örneklerin de olduğu figürler de mevcuttur (Şekiller 17, 18). Bunların arasında birkaç duvar resmi parçası çatı kiremitlerinin arasına karışmış görülmektedir. Söz konusu duvar resim parçasının desenleri tam olarak anlaşılamamış olsa da, Gordion'da buna benzer boyalı duvar örneklerine çok az

rastlandığından, bu yapının önemini daha da vurgulamaktadır. Kiremitlerin altında, aynı derecede kapsamlı ve MÖ 560-540'a tarihlenebilecek çanak çömlek buluntu topluluğu bulunmuştur. Çanak çömlek buluntuları arasında bir Korinth kylikisi, bir küçük usta kylikisi, skyphoslar, saplı düz tabaklar ile bol miktarda Lidya seramiği gösterilebilir.

Şekil 14: Alan 4'ten Erken Hellenistik yüz biçimli cam boncuk. Fotoğrafçı Gebhard Bieg.

Sonuç olarak, burada bahsi geçen yapının fiilen yakl. MÖ 540'ta şehre yapılan Pers saldırıları sırasında yıkıldığı, ardından da yıkıntının burada bırakıldığı açıktır.

Çatının büyük oranda söz konusu çukurda korunmuş olması ve ele geçen kiremitlerin çoğunlukla bütün olarak ele geçmesi gibi sebeplerle yapının, kazı yapılan alanın bitişiinde bulunması muhtemeldir. Küçük Asya'da kiremitli çatıya sahip yapıların yaklaşık MÖ 600'de ortaya çıktığı, bir yüzyıl sonra bile pahalı ve istisnai sayıldığı bilinmektedir. Bu bilgiden hareketle, yeni keşfedilen yapı ve bununla bağlantılı olarak Teras Binası'nın batısındaki bölge, MÖ altıncı yüzyılda bizim önceden tahmin ettiğimizden çok daha büyük bir öneme sahip olmalıdır.

Bu bölge ile iç kalenin doğusundaki yapılar arasındaki kot farkı daha dikkate değer başka bir noktadır. Alan 4 açmasındaki MÖ altıncı yüzyıl tabakası, yalnızca birkaç metre doğusunda aynı döneme tarihlenen

bölgeden en azından 8 m daha derinde bulunmaktadır. Bu da iç kalenin merkezindeki farklı kısımlarda yüksekliklerin ne kadar değişiklik gösterebildiğine dikkat çekmektedir.

Yapı enkazının altındaki tabakalar organik kalıntılar açısından son derece zengin olmasının yanı sıra, burada hâlen bol miktarda çanak çömlek parçaları ve eşit şekilde dağılmış yanık tahıl izleri de gözlenmiştir. Buluntu grubu içinde birkaçı bütün halde bulunmuş, çok sayıda alageyik boynuzu tespit edilmiştir. Söz konusu alageyik boynuzları altıncı yüzyılın ilk yarısında, bu alanda yapılan aktiviteler arasında muhtemelen kemik işlemeciliğine işaret ediyor olmalıdır.

Kazı sezonu modern taban seviyesinden 9,5 m derinde sonlandırılmış, ancak yakl. MÖ 600'den daha erkene tarihlenen tabakalara henüz ulaşamamıştır. Bu açmanın kazısı bugüne kadar karşılaştığımız en zorlu girişimlerden birini teşkil etmiştir. Işık Arabacı ve Penn Antik Tarih lisanüstü öğrencisi Ben Abbott'ın ustalıkla asistanlığını yaptığı Sarah Leppard'ın dikkatli kazı teknikleri olmadan bu olağanüstü sonuçların hiçbirini elde etmek mümkün olmazdı.

Bu sezonki son kazı alanını, Gordion'un 11 km doğusunda bulunan ve Beyceğiz Tümülüsü olarak bilinen Tümülüs oluşturmuştur. Beyceğiz Tümülüsü, 53 m'lik MM (Midas Tümülüsü), 24 m'lik Kiranharmanı Tümülüsü ve 22 m'lik yüksekliğiyle Gordion'da bilinen en eski tümülüs olan Tümülüs W'nun ardından 17 m kadar korunmuş yüksekliğiyle bu bölgedeki en yüksek dördüncü tümülüstür. Beyceğiz, son yıllarda birkaç kez, tümülüsün içlerine doğru yaklaşık 36 m'lik bir tünel kazan yağmacılar tarafından hedef alınmıştır. Neyse ki mezar odasına ulaşmayı başaramadılar. Şimdi

bu alanda, bizim de yardımlarımızla, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi tarafından kurtarma kazıları gerçekleştirilmektedir. Tümülüs'ün incelenmesi sürdüğünden burada çok az bilgi verilebilmektedir. Ancak kazı sayesinde bu anıtsal höyüklerin yapım tekniklerine ilişkin yeni önemli bilgiler elde edildiği söylenebilir. Ayrıca bu projede Ankara Müzesi'yle ortaklaşa çalışmanın onur ve kıvanacı duyulmaktadır.

Jeofizik Araştırmaları

Bu yıl Stefan Giese ve Christian Huebner'dan oluşan jeofizik ekibi, iki önemli bölgeye odaklanmıştır: İç Kale Höyüğü'nün çevresi ile iç kalenin batısındaki mesken bölgesi olan Dış Şehir. Her iki bölgede de amaç bu alanları çevreleyen surların boyutlarıyla konumlarını daha iyi anlayabilmek olmuştur. Bunu yapabilmek için, İç Kale Höyüğü'nde toprak altı ögelerini belirlemede güvenilir bir teknik olduğu anlaşılan elektrik öz direnç tomografisi (EÖT) kullanılmıştır. Manyetik arama genellikle 2 m'den daha derinde olmayan yapıların varlığını kaydedebilen değerli veriler sunmaktadır. Ancak EÖT yer altında derinliği 8 m'den daha derindeki yapıları bile tespit edebilmektedir.

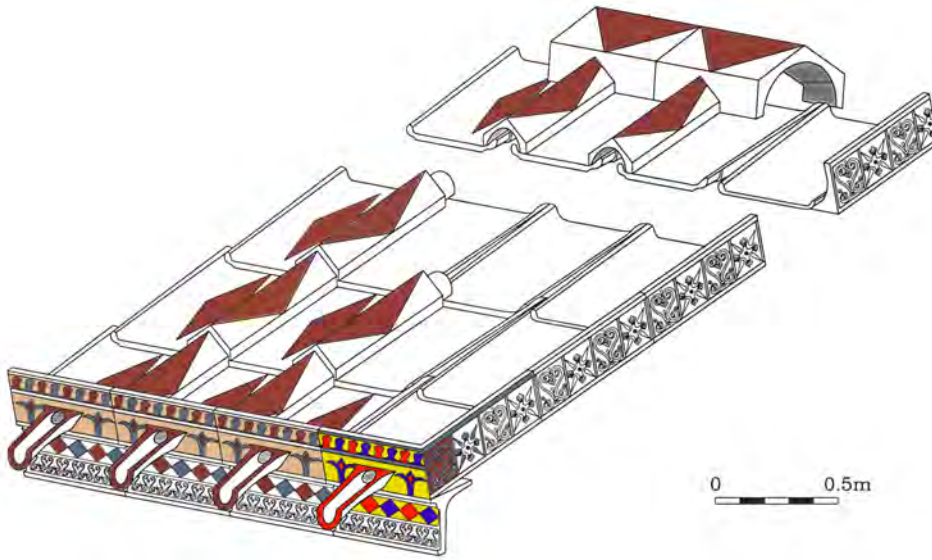
Höyüğün çevresi boyunca alınan EÖT kesitleri, şekil 19'daki yeşil çizgiden de anlaşılabilirce üzere, Orta ve Geç Frig dönemlerinde (MÖ 8.-4. yy) iç kalenin savunma duvarının parçaları olduğu belli olan yüksek öz dirençli yapılar ortaya çıkarmıştır. Bu, büyük öneme sahip bir keşif olmuştur. Zira Rodney Young'un yaptığı kapsamlı kazılara rağmen iç kale savunma sisteminin kesin konumu tam olarak belirlenememiş ve bu savunma sisteminin höyüğün tamamını çevreleyip çevrelemediği

Şekil 15: Alan 4'teki MÖ 6. yy çatı kiremidi malzeme grubu, güneye bakış. Fotoğrafçı Brian Rose.

Şekil 16: Alan 4'teki MÖ 6. yy çatı kiremidi malzeme grubu, güneydoğuya bakış.
Fotoğrafçı Gebhard Bieg.

Şekil 17: Alan 4'teki çatı sisteminin rekonstrüksiyonu. Orijinal çizim Matthew Glendinning'e ait, uyarlayan Gebhard Bieg.

asla kesinleştirilmemiştir. İç kalenin surlarına dair daha önce ortaya atılan varsayımların bazıları yeniden gözden geçirilmelidir. Bunlara örnek olarak Yapı A'nın (Orta Frig sanayi yapısı) arka duvarını iç kalenin surlarının bir parçası olarak yorumlamak gösterilebilir.

Ekip üyeleri, höyüğün kuzeydoğu köşesinde, üçüncü bir büyük antrepo ya da depo yapılarından oluşan bir ağa ait kanıtları ortaya koyan başka önemli bir keşif yapmıştır (Şek. 19'da birbiriyle kesişen turuncu çizgiler). Rodney Young, 60 yıl önce aynı bölgede

“PFB” ya da “Pers-Frig Binası” olarak adlandırdığı buna benzer iki yapının kazısını yapmıştır. Kapsamlı şekilde kazılmış olan kompleks, neredeyse 30 metrekare boyutlarında, her biri 6 metrekare dört kilerden oluşan dört sıradan oluşmaktadır. Yeni keşfedilen antreponun yalnızca güneybatı köşesi EÖT ile kayıt altına alınmıştı, ancak artık höyüğün kuzey tarafının Orta Frig döneminde tamamen devasa depo binalarıyla dolu olduğu anlaşılmaktadır. Küçük Asya'nın Tunç ve Demir Çağı iç kaleleri düzenli olarak bu genel tipteki büyük depo birimleriyle donatılmıştır. Söz konusu depolara örnek olarak Troya'daki Geç Tunç Çağı iç kalesinin kuzeydoğu tarafında birbirine bitişik haldeki kilerleri, ya da Hitit başkenti Hattuşa'daki uzun, dikdörtgen biçimli birimleri vermek mümkündür. Buna karşılık, yukarıdaki örnekler düzen bakımından Gordion'dakilerden farklıdır. Antrepolar, MÖ 8. yüzyılın başlarında, iç kaledeki Orta Frig yapılarının çoğuyla aynı dönemde ilk kez inşa edilmiş, muhtemelen sekizinci yüzyılın sonlarına doğru da genişletilmiş olduğu izlenimi uyandırmaktadır. Bu değişim için muhtemel bir sebep olarak: Midas'ın yakl. 720 ile 710 arasında düzenlediği askeri seferler şüphesiz ki iç kalenin altyapısını geliştirmeyi gerektirmiş, bu da mevcut depolama tesislerinin artırılmasını zorunlu kılmış olmalıdır.

EÖT uygulaması ayrıca Dış Şehir'de de gerçekleştirilmiştir. Burada ekip, yerleşim bölgesinin güney tarafını sınırlayan savunma duvarını ilk kez tespit edebilmiştir (Şek. 20). Bu sur duvarı doğuya doğru devam ederek Gordion'un diğer iskân bölgesi olan Aşağı Şehir'i çevreleyen surların arasındaki burçlardan birine bağlanıyor gibi görünmektedir. Artık Dış Şehir'in 44-45 hektar (109-111 akre)

Şekil 18: Jessica Johnson ve Cricket Harbeck Alan 4'teki çatı kiremitlerini konservasyondan geçirirken. Fotoğrafçı Gebhard Bieg.

boyutlarında, dolayısıyla da Aşağı Şehir ile temelde aynı büyüklükte olduğu doğrulanmaktadır. Bu iki bölgedeki nüfus yoğunluğunun aynı olup olmadığı sorusu ise hâlâ belirsizliğini korumaktadır.

Gordion Kültürel Miras Eğitim Programı

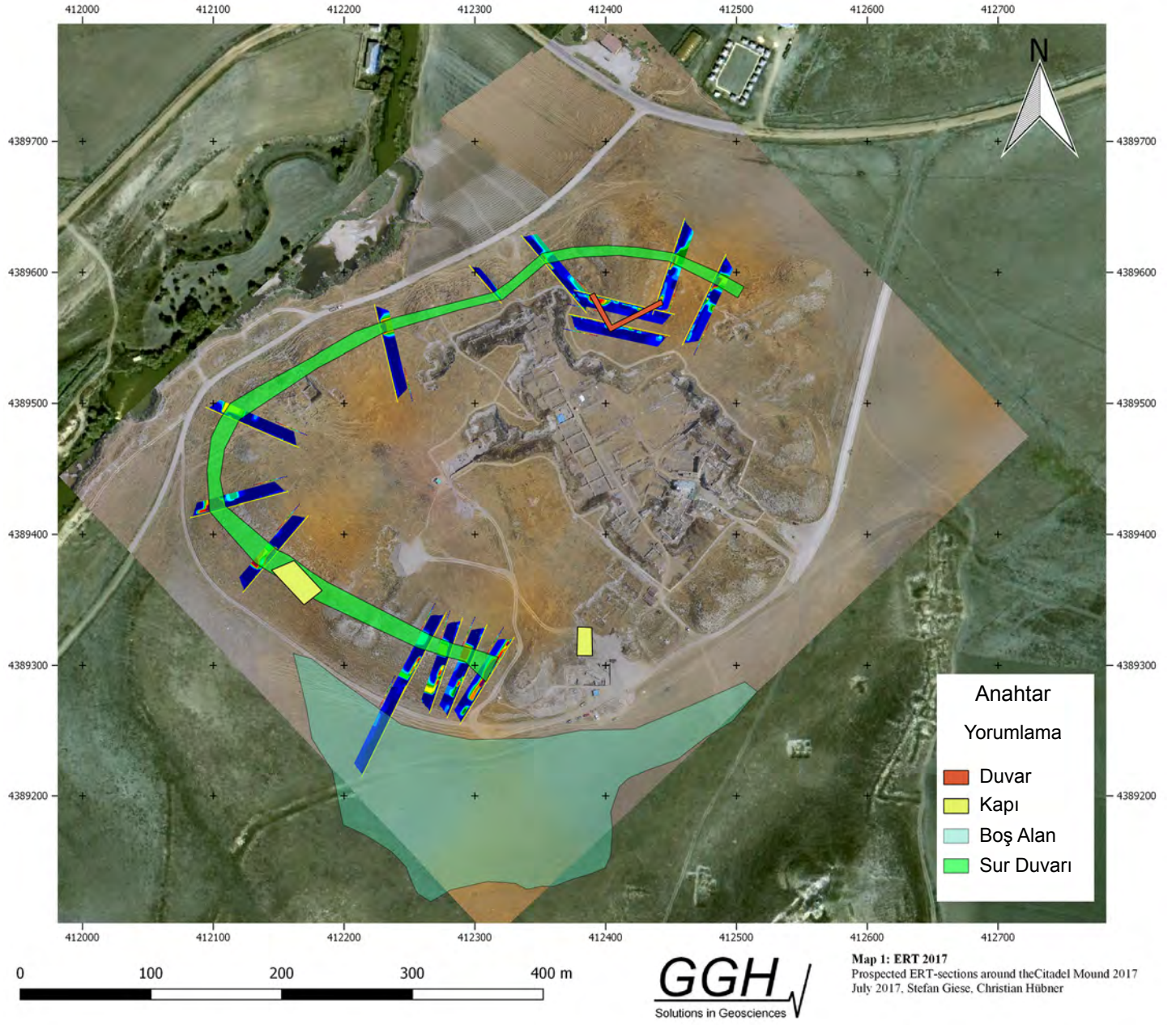
Son üç yıldır, Gordion Projesi başkan yardımcısı Ayşe Gürsan-Salzman'ın başkanlığında, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdür Yardımcısı Halil Demirdelen'in ortaklığında ve Penn Müzesi paleobotanikçisi Naomi F. Miller'ın asistanlığında kültürel miras projesi yürütülmektedir. 2014 ve 2015'te program, öğrencilerin kültürel miras

konusunda eğitilmesine odaklanmıştır; 2016'da odak noktasını yerel eğitim liderleri, özellikle de Gordion çevresinde bulunan ortaokullarda görev yapan öğretmen ve idareciler oluşturmuştur.

2017'de hedef geçen üç yılda hayata geçirilen programların ne kadar etkili olduğunu değerlendirmek ve gelecek için stratejik planlamalar yapmak olmuştur. Bu sezon süresince yöreden 20 öğretmen ve bölgenin siyasi ve eğitim merkezi olan Polatlı Belediyesi idari teşkilatından memurlarla birlikte üç çalıştay düzenlenmiştir (Şek. 21). Çalıştaylarda belediye başkan yardımcısı, eğitim ve kültür memurları, Polatlı Ticaret Odası Başkanı ile çeşitli sivil derneklerin üyeleri yer almıştır.

Çalıştayın amacı, öğrenciler,

öğretmenler ve genel halka yönelik programlar aracılığıyla Gordion ve onun kültürel peyzajının korunması konusunda resmi makamlarla ortaklık kurmaktır. Programlarda Gordion ekip üyelerinin yanı sıra Halil Demirdelen, yöreden birkaç öğretmen, belediye başkan yardımcısı ile Polatlı Tarihi Alanlar Tanıtım Merkezi müdürü de sunum yapmışlardır. Tartışılan konular arasında yöre halkı için Gordion Müzesi'nde gerçekleştirilecek sosyal/ kültürel aktiviteler, yerel öğrencilerin Gordion ve çevresinde turist rehberliği yapabilmesi için eğitim programları, sit alanının tanıtımının yerel tarım ürünleriyle kadın el sanatlarının tanıtımına nasıl bağlanabileceği gibi konular bulunmaktadır.

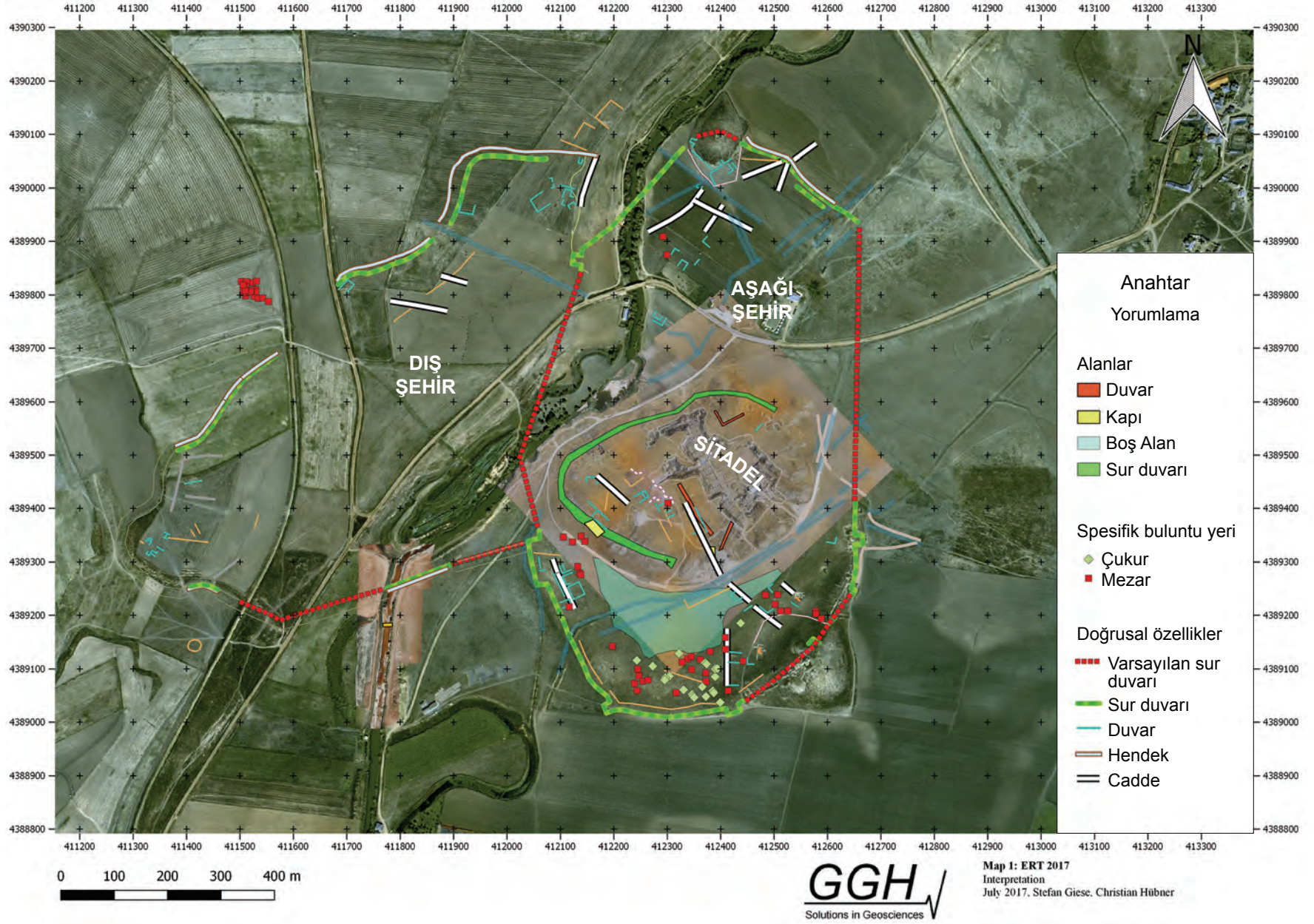
Şekil 19: İç Kale Höyüğü'ndeki uzaktan algılama sonuçları. Yeşil çizgi iç kalenin etrafındaki savunma duvarını temsil ediyor. Hazırlayanlar Stefan Giese ve Christian Huebner.

Genel anlamda yeni program yöre halkını, bölgenin kültürel mirasını korumada daha etkili çıkar gruplarına dönüştürmeyi amaçlar. Gordion Arkeoloji Projesi ile Polatlı'daki belediyeye bağlı ve sivil enstitüler arasında iş birliğine ve karşılıklı etkileşime dayalı bir ortaklığın

kurulması konusunda oybirliğiyle mutabakat sağlanmıştır. Ana çalıştayı özetine buradan ulaşabilirsiniz: <http://www.polatlipostasi.com/mobil/haber/2523/tarihi-korumak-icin-muzakere-basladi.html>

Yayın, Eleman Kadrosu ve Önemli Konuklar

2017 sezonundaki çalışmalar, temsilcimiz Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nden Sayın Nusret Çetin'in enerjik destekleriyle kolaylaşmıştır. Ayrıca, bu yıl Ankara

Şekil 20: Aşağı Şehir ve Dış Şehir'deki uzaktan algılama sonuçları. Hazırlayanlar Stefan Giese ve Christian Huebner.

Şekil 21: Polatlı'da düzenlenen ve Ayşe Gürsan-Salzmänn ile Halil Demirdelen'in önderliğindeki Kültürel Miras Eğitim çalıştayı. Ayşe Gürsan-Salzmänn'in izniyle.

Şekil 22: Gareth Darbyshire, Charles K. Williams II ile Amanda Mitchell-Boyask'a (Penn Müzesi) Tümüls A'dan (yakl. MÖ 530) demir araç teçhizatından söz ederken. Fotoğrafçı Brian Rose.

Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nden Müze Müdürü Sn. Enver Sağır ile Müdür Yardımcıları Sn. Halil Demirdelen ve Sn. Mehmet Akalın'ın yanı sıra Sn. Mustafa Metin'in ve

Beyceğiz Tümülsü'ndeki kurtarma kazılarını yöneten Sn. Mehmet Sevin'in de düzenli aralıklarla gerçekleştirdiği ziyaretler son derece yararlı olmuştur. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel

Müdürlüğü'ne, özellikle Genel Müdür Sn. Yalçın Kurt'a, Sn. Melik Ayaz'a, Sn. Mustafa Bozdemir'e, Sn. Murat Gürül'e, Sn. Köksal Özköklü'ye, Sn. Umut Görgülü'ye, Sn. Nilüfer Ertan'a ve Sn. Nihal Metin'e teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Polatlı Kaymakamı Sn. Mahmut Nedim Tunçer ve Polatlı Belediye Başkanı Sn. Mürsel Yıldızkaya ile Ankara Tarihi Koruma Kurulundan Sn. And Atasoy da bizden cömert desteklerini esirgemediler. Polatlı Belediye Başkan Yardımcısı Sn. Kadım Koç, Gordion'da sit alanı ile ilgili eğitim programını tartışmak üzere ören yerini pek çok kez ziyaret etmiştir.

Kazı evi Tunç Çağı'ndan Roma dönemine kadar uzanan dönemlerle ilgili çeşitli konular üzerinde çalışan araştırmacılarla dolmuştur. Bunların arasında Gareth Darbyshire (demir objeler, özellikle de kremasyon gömülerde bulunan demir objeler) (Şek. 22), Beth Dusingberre (Demir Çağı ve Pers dönemi kremasyon mezarları ve bunlarla bağlantılı buluntular), Andrea Berlin ve Brigitte Keslinke (Hellenistik dönem seramikleri), Richard Liebhart (Tümüls MM'nin mimarisi), Maya Vassileva (Frig tunç eserleri), Tuğba Gencer (Erken Hellenistik insan iskeletleri), Canan Çakırlar ve Janine van Noorden (hayvan kemikleri analizi), Billur Tekkök (Roma seramikleri), Gül Gürtekin Demir (Lidya seramikleri), Gebhard Bieg (Küçük Höyük), Jane Hickman (kremasyon gömülerde ele geçirilen altın objeler), Penn lisansüstü öğrencisi Sam Holzman (Frig duvar süslemeleri) ve Barış Yılmaz ("Kuzey Mahzeni") sayılabilir.

Yayınların hızı istikrarlı bir şekilde artmaktadır. Brian Rose ve Gareth Darbyshire'nin editörlüğünü yaptığı *Kral Midas'ın Altın Çağı* sergisinin sergi kataloğu geçen ağustos ayında Penn

Yayınları tarafından yayımlanmıştır. John (Mac) Marston'ın Gordion'un antik çevresi üzerine yazdığı cilt (*Agricultural Sustainability and Environmental Change at Ancient Gordion* [*Antik Gordion'da Tarımsal Sürdürülebilirlik ve Çevresel Değişim*]) de Penn Press'ten kısa bir süre önce çıkmıştır. Bu yıl iki monografinin daha tamamlanması öngörülmektedir: Phoebe Sheftel'in Gordion kemik ve fildişi objeler üzerine yazdığı cilt ile Gül Gürtekin Demir'in Gordion'daki Lidya seramikleri üzerine çalışması. Janet Jones'un Gordion camları üzerine yazdığı cilt, Shannan Stewart ve Martin Wells'in *The Hellenistic Settlement at Gordion* [*Gordion Hellenistik Yerleşimi*] adlı cildi ile Andrew Goldman'ın *Roman Gordion, a Roman Military Base in Central Turkey* [*Roma Gordionu, Orta Türkiye'de Roma Askeri Üssü*] cildi 2018 yazında

tamamlanmış olacaktır.

Eser kayıt görevlisi Katherin Ku'ya (Penn), yardımcıları Ken Jordan ve Eda Kaygusuz'a (Marmara Üniversitesi), fotoğrafçı Gebhard Bieg'e, illüstratör Günsel Özbilen Güngör'e, yüzey araştırması ve haritalandırmayı yapan Joseph Nigro, Brian Norris ve Braden Cordivari'ye (Penn), hayvan kemikleri analizi yapan Canan Çakırlar ve Janine van Noorden'a (Groeningen Üniversitesi), arkeobotani uzmanları Naomi Miller (Penn), Emily Miller ve Mac Marston'a (Boston Üniversitesi), seramik analizi uzmanları Brigitte Keslinke (Boston Üniversitesi) Brigitte Keslinke (Colorado Üniversitesi), Andrea Berlin (Boston Üniversitesi) ve Billur Tekkök'e (Başkent Üniversitesi), jeofizikçi Stefan Giese ve Christian Huebner'a (GGH), asistanları Karl-

Magnus Melin'e ve son olarak da arşivci Gareth Darbyshire'a (Penn Müzesi) derin şükranlarımızı sunuyoruz. Onlar olmasaydı bu yaz gerçekleştirilen işler bu kadar düzgün işleyemezdi.

Mimari konservasyon Elisa del Bono'nun yönetiminde, Angelo Lanza, Giuseppe Bomba, Renzo Durante, Shaghayegh Torkzaban (Penn) ve Yusuf Çalış'ın (Adnan Menderes Üniversitesi) asistanlığında yürütülmüştür. Obje konservasyonları stajyer Julia Commander (Penn Müzesi) ve Mohammed Lashkri Khudhur (Irak Antik Eserler ve Miras Koruma Enstitüsü, Erbil) ile birlikte Cricket Harbeck ve Jessica Johnson'ın (Smithsonian Enstitüsü) uzman denetiminde gerçekleştirilmiştir.

Frig sur duvarlarının kazısı (Alan 1) Simon Greenslade yönetiminde, Kurtis

Şekil 23: Gordion Projesi 2017 ekibi. Fotoğrafçı Gebhard Bieg.

Tanaka'nın (Penn) asistanlığında ve zaman zaman asistanlık yapan Yusuf Çalış (Adnan Menderes Üniversitesi) ve Braden Cordivari (Penn) tarafından yürütülmüştür. Teras Binası'nın batısındaki açmanın (Alan 4) başkanlığını Sarah Leppard, asistanlığını da Ben Abbott (Penn), Işık Abacı (İstanbul Üniversitesi) ve Braden Cordivari (Pensilvanya Üniversitesi) yapmıştır. Hem Richard Liebhart hem de Braden Cordivari, Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nden Mustafa Metin ve Mehmet Sevim'e Beyceğiz Tümülüsü'ndeki kurtarma kazılarında asistanlık yapmışlardır. Eda Kaygusuz ve Ken Jordan seramik deposunun organizasyonu konusunda vazgeçilmez destek verirken, depoyu Gareth Darbyshire denetlemiştir. Bekçimiz ve ev yöneticimiz Zekeriya Utğu, kazı evi ve İç Kale Höyüğü'ndeki her şeyin verimli bir şekilde çalışmasını sağlamışlardır.

Amerika Birleşik Devletleri'nden

Charles K. Williams II'nin yanı sıra Penn Müzesi Williams Direktörü Julian Siggers, Penn Müzesi Geliştirme Müdürü Amanda Mitchell-Boyask ve Müze'nin Mütevelli Heyeti'nin öneri, rehberlik ve desteklerine devamlı olarak itimat etmekteyiz.

Sözlerimizi tamamlamadan önce şunu da belirtmek isteriz ki, bu yaz elde edilen başarıların hiçbirisi sizin cömert desteğiniz ve teşvikiniz olmadan gerçekleştirilemezdi. Penn Arkeoloji ve Antropoloji Müzesi, C. K. Williams II Vakfı, Luther Repogle Vakfı ve Merops Vakfı'na özellikle bize verdikleri desteklerden dolayı teşekkürü borç biliriz. Özellikle Suriye ve Irak'ın kültürel mirasının hızla yok olduğu bu dönemde, geçmişin korunması için yaptığınız yatırımdan dolayı size minnettarız.

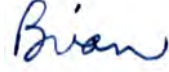
Vardığımız sonuçları bu yıl içinde hem A.B.D. hem de Gordion'daki konferanslarda pek çoğunuzla paylaşmayı umuyoruz. İnternet

sitemizde projeye ilgili en güncel bilgileri bulabilirsiniz:

<http://sites.museum.upenn.edu/gordion/>

sizi Gordion'da ağırlamayı dört gözle bekliyoruz!

En içten dileklerimizle,

C. Brian Rose

James B. Pritchard Arkeoloji Profesörü,
Pensilvanya Üniversitesi;

Gordion Arkeoloji Projesi Direktörü

Ayşe Gürsan-Salzman

Penn Müzesi

Gordion Arkeoloji Projesi Yardımcı
Direktörü

Gordion Dostları; alan koruma, saha çalışması ve en son keşiflerin yayınlanması da dâhil olmak üzere devam etmekte olan Gordion kazı projesini desteklemektedir. Tüm Gordion Dostları sezon boyunca sürdürülen çalışma ve sonuçları ile ilgili yıllık bülten alacaktır. Gordion Dostları, Gordion'a özellikle davetlidir ve alanda, kazı sahasında ve müzede rehberli turlar da düzenlenecektir. Ne boyutta olursa olsun, yapılacak her katkı alanı korumamıza ve hakkında duyurular yapmamıza yardımcı olacaktır. Gordion'u vergiden düşebileceğiniz bağışlar ile destekleyebilirsiniz. Destekleriniz için; <http://sites.museum.upenn.edu/gordion/tr/gordion-dostlar/gordion-dostlar/> sitesine başvurabilirsiniz.

